

Březen 2022

VÁLKA A INFORMAČNÍ IZOLACE RUSKÉ SPOLEČNOSTI

Roman Máca

Shrnutí

Současný útok Putinova Ruska proti Ukrajině nezačal pouze vojenskou přípravou, ale rovněž informační v podobě masivně šířených dezinformací a propagandy. Aktivity se soustředily a soustředily v první řadě na veřejnost žijící v Rusku či na Ruskem okupovaných území. Cílem je ospravedlnit kroky Kremlu, které jsou veřejnosti vysvětlovány způsobem neodpovídajícím realitě. Většina Rusů tak nemá informace, co se ve skutečnosti děje. A pokud k nim reálné informace doputují, odmítají jim věřit s argumentací, že Putin přece není blázen, aby napadl Ukrajinu, že se jedná o jakousi speciální operaci na záchranu obyvatel Donbasu a že ruští vojáci by přece civilní objekty neostřelovali. Putinův režim se rovněž drakonickým způsobem snaží šíření informací o skutečném stavu věcí zabránit.

Údajný Casus belli a informační příprava

Několik měsíců před nynější invazí ruská státní propaganda zostřila svou rétoriku proti Ukrajině a Západu. Zhruba dva týdny před útokem skokově narostl počet dezinformací o tom, že Ukrajina chce napadnout Donbas, Západ chce vtáhnout Ukrajinu do války proti Rusku a Rusko tak bude muset reagovat.

Objevily se prefabrikované příběhy o údajných ukrajinských diverzantech, útocích na civilní obyvatele samozvaných republik, vpádech ukrajinské armády na ruské území apod. Podobných příběhů vzniká nespočet a materiál je ihned odvysílán/publikován hlavními ruskými sdělovacími prostředky.

Jednu z těchto sehraných scének připravil korespondent ruské státní televize Rossija Andrej Rudenko. Ten natočil video, kdy údajnému civilistovi ukrajinská střepina ustrelila nohu. Jedná se o video, kde muž jakoby křičí bolestí a lidé okolo mu poskytují první pomoc. Podivuhodné ale je, že na místě údajně střepinou amputované nohy je vidět „tyčka“ od nožní protézy (označeno žlutým kroužkem) a až bizarně pak působí snaha zaškrcením nohy zabránit vykrvácení, kdy ale na místě žádná krev není.

Obrázek 1: Ukrajinskou střepinou údajně ustřelená noha

Zdroj: Twitter.com, 2022.¹

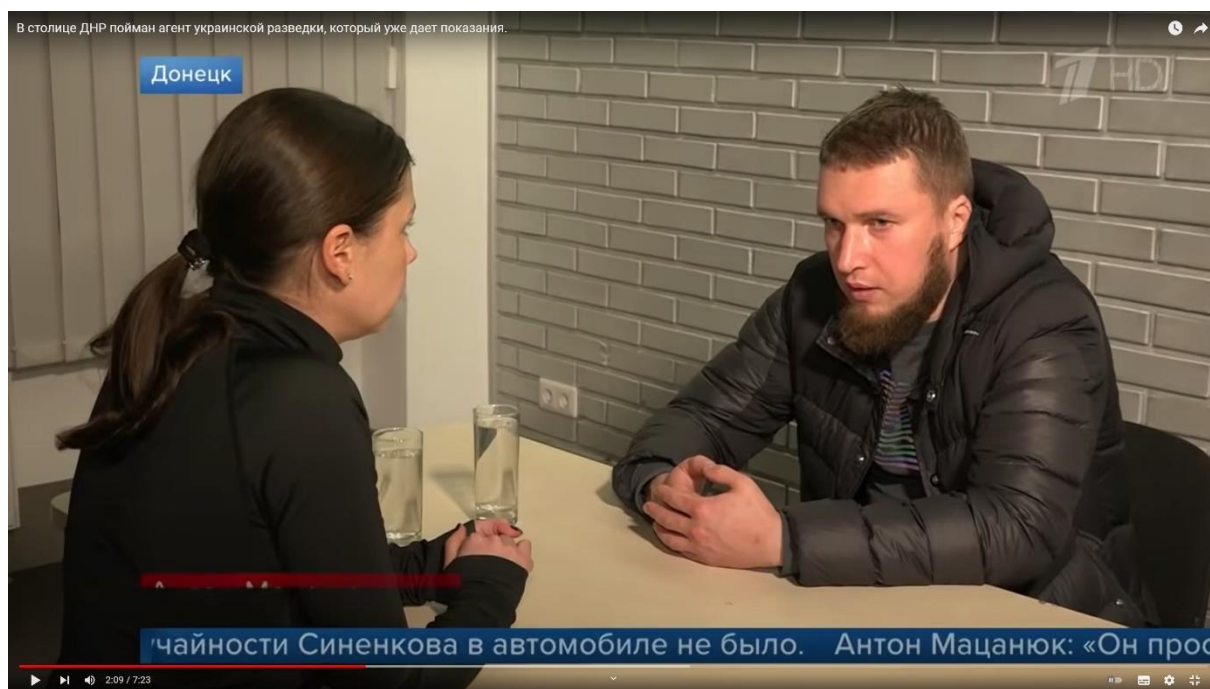
¹ Twitter Roman M (21. února 2022). <https://twitter.com/Fbeyeee/status/1495748396874883074>.

Objevují se i příběhy o údajných ukrajinských diverzantech. Ti ihned po zadržení dávají rozhovory do ruských sdělovacích prostředků. Niže na obrázku je údajný diverzant, který měl odpálit bombu v autě jednoho z vysoce postavených představitelů tzv. Doněcké lidové republiky. Jednalo se ale o starý vojenský automobil UAZ, na který přemístili značku z jiného auta onoho pohlavára. Zajímavé ostatně bylo, že údajní ukrajínští diverzanti, když prý útočili na špičky tzv. separatistů, odpalovali zejména staré bezcenné UAZy a žigulíky, ve kterých ale smetánka tzv. separatistů samozřejmě nejezdí. Má totiž v oblíbě drahé off-roady značek Toyota a Lexus za miliony korun.

Údajný zadržený diverzant tak ihned po zadržení poskytuje rozhovor ruskému Prvnímu kanálu a konkrétně jeho korespondentce Irině Kuksenkovové. Ta se během své činnosti v Donbasu podobně jako Rudenko soustředí na vytváření smyšlených příběhů a informačního podhoubí pro ospravedlnění ruské invaze.

Zadržený diverzant samozřejmě Kuksenkovové do detailu líčí plány ukrajinské armády, jak Ukrajina chce napadnout Donbas apod. Dodejme, že osoba operující na území nepřítele, kde hrozí vysoké riziko vyzrazení, by takové plány samozřejmě neznala, což si ale běžný ruský divák nejspíš nedomyslí. Pozoruhodné jsou i skleničky s vodou na stole. Ostatně těžko si lze představit, že kdyby byl zadržen nějaký nebezpečný terorista, tak mu dají na stůl něco skleněného, co by mohl použít jako zbraň.

Obrázek 2: Irina Kuksenkovová a údajný ukrajinský diverzant

Zdroj: YouTube.com, 2022.²

Podobných uměle vytvořených scén sloužících pro obhajobu invaze na Ukrajinu bylo vytvořeno nespočet. Další případy popisují Seznam zprávy v článku Mýty pod lupou: Jak Rusko lže a internet ho usvědčuje.³

² Nyní již v ČR nedostupné (<https://www.youtube.com/watch?v=9CJIGwLgGMA>).

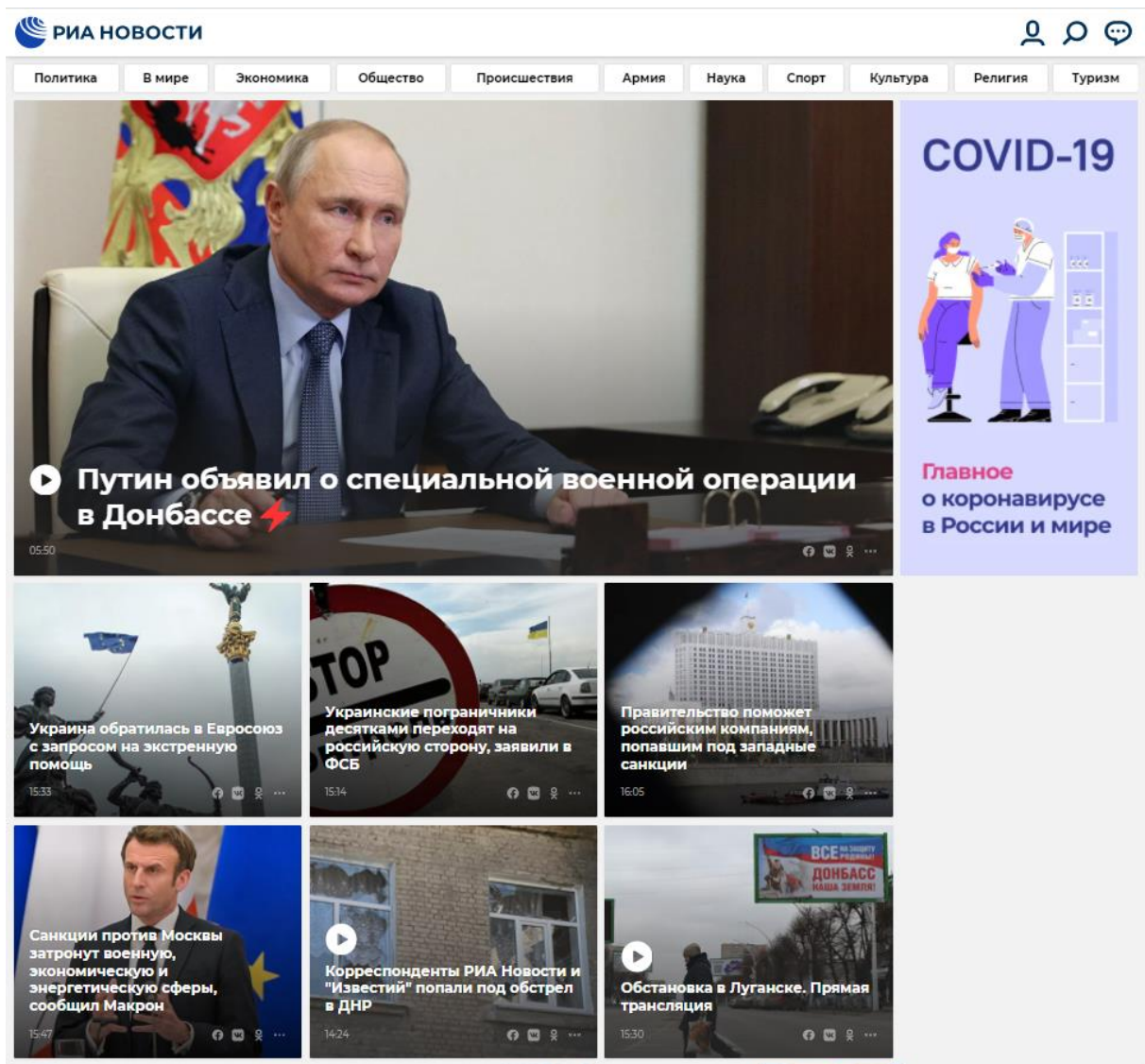
³ Juna, P. (22. února 2022). Mýty pod lupou: Jak Rusko lže a internet ho usvědčuje. Seznam zprávy. <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/fakta-myty-pod-lupou-jak-rusko-lze-a-internet-ho-usvedcuje-189510>.

Počátek a dosavadní průběh invaze

Na počátku invaze ruské sdělovací prostředky loajální Kremlu pouze „informují“ o speciální operaci v Donbasu a na dalších pár místech Ukrajiny s tím, že ukrajinská armáda se hromadně vzdává, odpor kladou pouze „nacionalisté“, místní obyvatelstvo nadšeně vítá své ruské „osvoboditele“ a ruská armáda nemá žádné ztráty.

Takto například v první den invaze vypadala titulní strana ruské státní agentury RIA Novosti, na které je uvedeno, že Putin oznámil speciální vojenskou operaci v Donbasu, ukrajinští pohraničníci po desítkách přechází na ruskou stranu. O leteckých úderech po celé Ukrajině ani slovo.

Obrázek 3: Titulní strana RIA Novosti v první den invaze

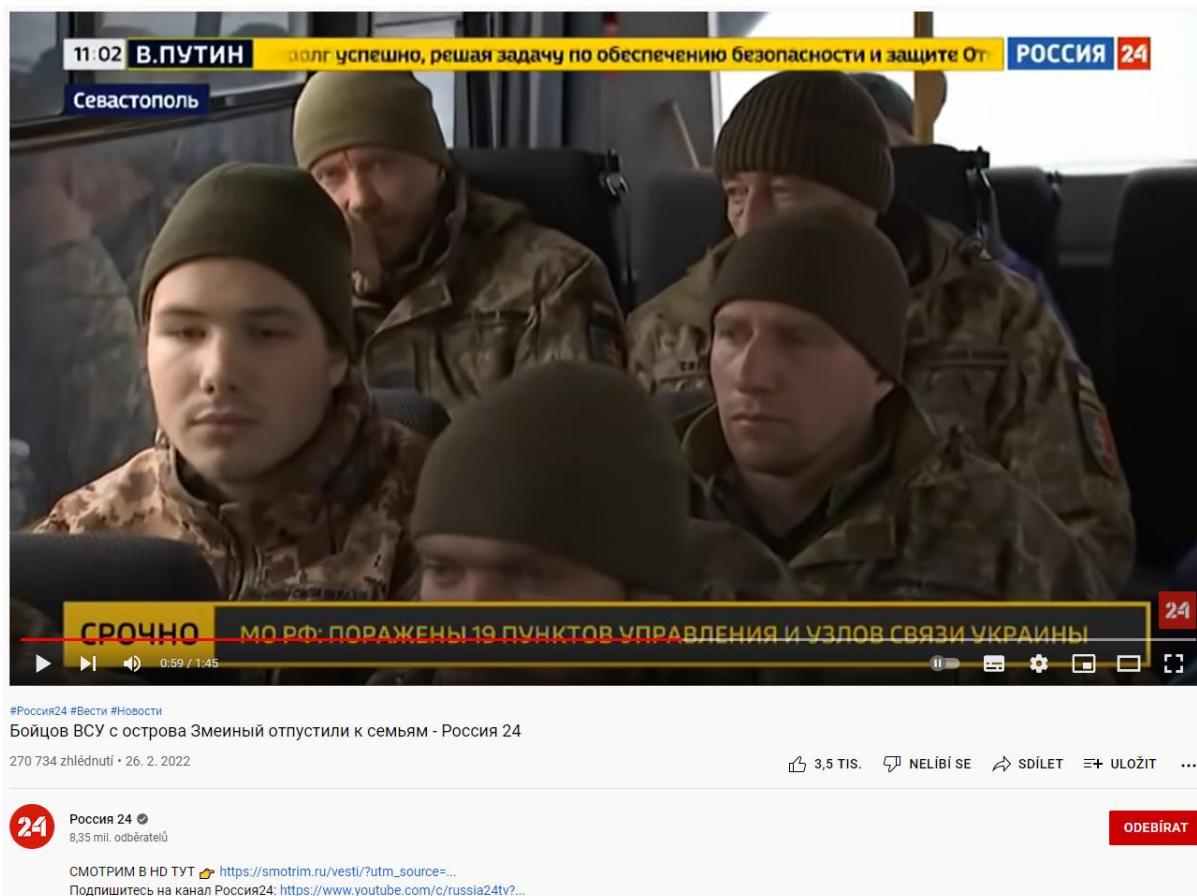
Zdroj: RIA Novosti, 2022.⁴

⁴ RIA Novosti (2022). *Titulní strana*. <https://ria.ru/>.

Značné emoce vyvolal příběh podle prvních zpráv zabitých ukrajinských pohraničnicků, kteří se odmítli vzdát ruskému raketovému křižníku a poslali ho do patřičných míst. Později ukrajinská pohraniční stráž oznámila, že existuje naděje, že jsou pohraničníci naživu. Následně ukrajinské námořnictvo potvrdilo, že jsou naživu a v ruském zajetí.

Ještě před tím, než toto bylo oznámeno, ruské sdělovací prostředky včetně státní televize Rossiya, se snažily příběh o heroických obráncích, kteří radši položili život, než aby se vzdali, vyvrátit. 26. února se tak objevila reportáž, že se 82 vojáků ze Zmijího ostrova vzdalo a byli dopraveni do Sevastopolu.

Obrázek 4: Údajní ukrajinští pohraničníci a námořníci ze Zmijího ostrova

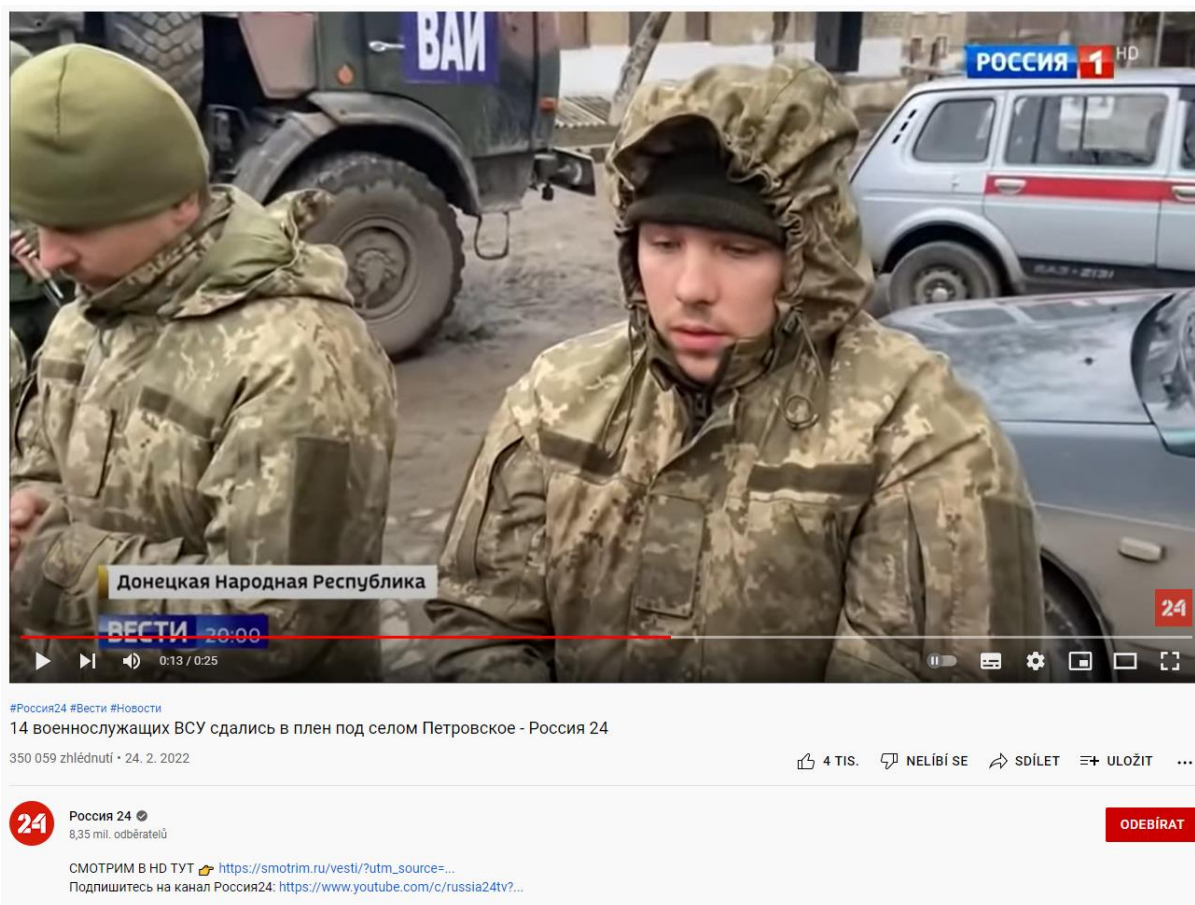

Zdroj: YouTube.com, 2022.⁵

Problém ale nastal v tom, že ruská státní televize použila stejné figuranty, které o dva dny dříve vydávala za zajaté ukrajinské vojáky v Donbasu viz muž vlevo na předchozím a muž vpravo na následujícím obrázku.

⁵ Nyní již v ČR nedostupné (<https://www.youtube.com/watch?v=Elsh0vVgl64>).

Obrázek 5: Údajní ukrajinští vojáci zajatí v Donbasu

Zdroj: YouTube.com, 2022.⁶

Silné znepokojení vyvolal ruský útok a obsazení jaderné elektrárny u města Záporoží. Ruská státní televize Rossija tak přišla s vlastním vysvětlením. Prý tím ruští vojáci zabránili „provokaci neonacistů“, jelikož Kyjev údajně chtěl, aby elektrárna fungovala na americké palivo, což by prý způsobilo jadernou havárii. Ruská armáda tedy ostřelováním a obsazením elektrárny havárii zabránila. V reportáži zmiňují i Temelín, že u nás změna dodavatele paliva prý dopadla fiaskem.

⁶ Nyní již v ČR nedostupné (<https://www.youtube.com/watch?v=KL2Vog6N1EU>).

Obrázek 6: „Rusko kontroluje záporožskou elektrárnu: jaderný experiment Kyjeva nevyšel“

ТЕМА Ситуация на Украине 5 МАРТА 2022, 02:02

Россия контролирует ЗАЭС: ядерный эксперимент Киева провалился

Названы возможные причины провокаций, которые неонацисты пытались устроить на Запорозькой АЭС. Появилась информация со ссылкой на украинских атомщиков, что после перехода станции под контроль России поставлена точка в ядерном эксперименте Киева.

Названы возможные причины провокаций, которые неонацисты пытались устроить на Запорозькой АЭС. Появилась информация со ссылкой на украинских атомщиков, что после перехода станции под контроль России поставлена точка в ядерном эксперименте Киева. Речь идет о переводе построенных еще в советские годы АЭС на американское топливо вместо российского. Этот процесс принудительно начался в последние годы. И вот сейчас наверняка станут известны проблемы и угрозы, которые возникли на атомных станциях из-за сугубо политических амбиций украинских властей. Какую информацию американская компания предпочла бы скрыть даже ценой катастрофы?

Итак, дежурное решительное осуждение в социальных сетях. От компании, чье существование буквально зависит от происходящих на Украине событий, можно было бы ожидать более эмоциональной реакции.

Zdroj: Smotrim.ru, 2022.⁷

Ruská veřejnost většinou sledující pouze prokremelské sdělovací prostředky důvěřuje výkladu Putina režimu a odmítá, že skutečnost by na Ukrajině byla jiná. I když běžní Rusové například podporovali anexi Krymu, která jejich optikou prošla bez jediného výstřelu a prostřednictvím referenda, odmítají si připustit, že by Rusko zaútočilo na Ukrajinu. Na zemi, kde má řada Rusů své příbuzné, přátele z dob studií apod. Zaznívají tak teze typu „to není pravda, Putin přece není blázen, aby zaútočil na Ukrajinu, probíhá jen speciální operace v Donbasu na ochranu tamních civilistů před fašisty“.

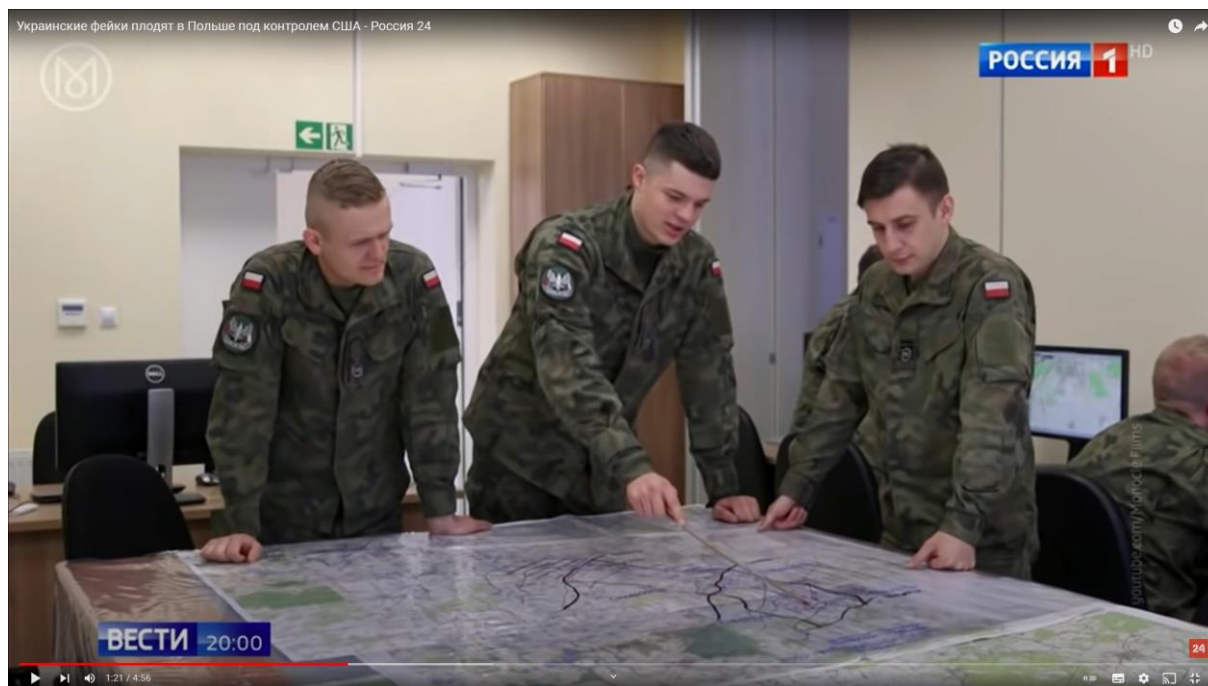
Pochopitelně se utajují i ztráty ruské armády, kdy Kreml řadu dní nepřipouští, že by nějaké byly. První verzí je, že jsou sice nějaké ztráty, ale ztráty „nacionalistů“ jsou mnohonásobně vyšší. Zatím poslední ruský údaj uvádí 498 zabíjených ruských vojáků. Ukrajinská strana uvádí ruské ztráty přes 10 000 vojáků (zabití/ranění/zajatí).

⁷ Smotrim.ru (5. března 2022). Россия контролирует ЗАЭС: ядерный эксперимент Киева провалился. <https://smotrim.ru/article/2685125>.

V průběhu času se ale k Rusům zejména prostřednictvím sociálních sítí a opozičních či zahraničních médií dostává jiný výklad o běhu událostí než je výklad Kremlu. Kremlu loajální sdělovací prostředky tak varují před údajnými falešnými zprávami, kterými prý ruský informační prostor zamožuje Západ a Ukrajina.

Ruská státní televize Rossiya přináší reportáž o údajných trollích továrnách v Polsku, které jsou kontrolovány USA. Údajné továrny mají podle televize Rossiya vytvářet ukrajinské falešné zprávy.

Obrázek 7: Údajná trollí továrna v Polsku pod kontrolou USA

Zdroj: YouTube.com, 2022.⁸

⁸ Nyní již v ČR nedostupné (<https://www.youtube.com/watch?v=9PoOqPJD9uM>).

V další reportáži stejná televize tvrdí, že západní média používají falešná videa, aby ukázala, že ruští vojáci, které Kreml prezentuje jako vítané osvoboditele, nejsou vítáni. Na obrázku je dívka, která mluví anglicky na ruského vojáka a sděluje mu, že se má vrátit domů. Ruská televize zmiňuje, že video je podvrh, protože ukrajinská dívka by na ruského vojáka nemluvila anglicky a navíc na přelomu února a března není možné, aby dívka byla takto letně oblečena. Televize tvrdí, že video západní média používají proti Rusku. Nicméně problém je v tom, že video natočené před lety na Blízkém východě se v oněch západních médiích neobjevilo s tím, že by bylo autentické, ale objevilo se pouze na několika anonymních twitterových a tiktokových účtech. Ruská státní televize tak západní média obviňuje z něčeho, co neudělaly. Ale to už se běžný ruský divák nedozví.

Obrázek 8: Dívka odhání ruského vojáka

Zdroj: YouTube.com, 2022.⁹

⁹ Nyní již v ČR nedostupné (https://www.youtube.com/watch?v=p6UzbB1x_Z8).

Výklad Kremlu a boj ruských sdělovacích prostředků proti údajným „fejkům“ mají podpořit i různí „experti“. Jedním z „expertů“ je Andrej Prokajev, který je v titulku označen jako speciální korespondent RIA FAN. RIA FAN je pseudotisková agentura vytvořená Jevgenijem Prigožinem přezdívaným Putinův kuchař. Prigožin je jeden z Putinovi blízkých oligarchů a stojí za známou petrohradskou trollí továrnou a za jednotkami žoldáků tzv. Wagnerovců. Objevuje se tak pozoruhodný úkaz, kdy zaměstnanec Prigožinovy trollí továrny v ruské státní televizi vyvrací údajné ukrajinské „fejky“.

Obrázek 9: Andrej Prokajev

Zdroj: YouTube.com, 2022.¹⁰

Nicméně ani úsilí zaměstnanců trollích továren nepřináší kýžené ovoce a Putinův režim se uchyluje jak k blokování Kremlu neloajálních médií, tak k blokování sociálních sítí. Zlikvidovány jsou poslední zbytky ruských nezávislých médií, zablokovány jsou ruská média působící v zahraničním exilu či zahraniční média jako BBC, Radio Svoboda apod. vysílající v ruštině do Ruska. Zablokovány jsou sociální sítě Facebook a Twitter.

Ruskou veřejnost má rovněž umlčet zákon, kdy jednotlivcům hrozí až 15 let vězení, pokud budou šířit informace, které nejsou podle oficiálního výkladu Kremlu.

¹⁰ Nyní již v ČR nedostupné (https://www.youtube.com/watch?v=CPIWj6Bg_o8).

Jak postupovat dál?

Z reakce Kremlu je zřejmé, že udržení informační bubliny, kdy k běžným Rusům nedoputují jiné informace než ty „oficiální“, je pro tamní režim zásadní. Putin se obává, že by se Rusové dozvěděli, co se skutečně děje a demonstrovali by proti němu a proti válce. Úkolem pro svobodný svět je běžným Rusům přinášet věrohodné informace, což přivodí režimu problémy na domácí scéně a tím ho oslabí i navenek.

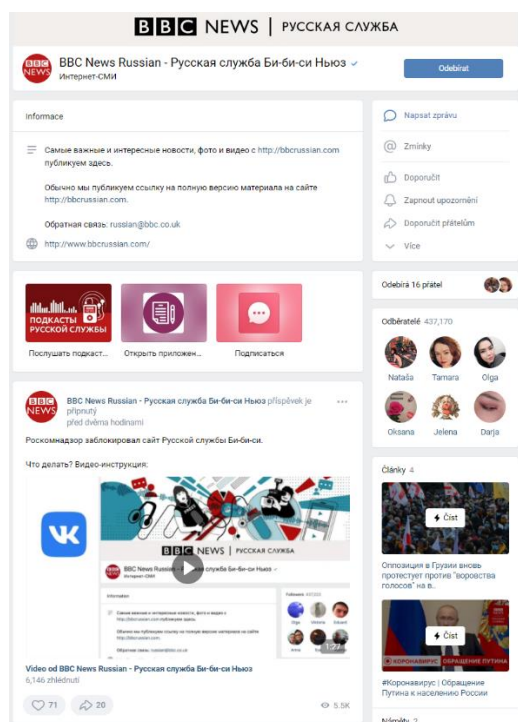
Vzhledem k cenzuře a blokování se veřejnost uchýlila k tomu, že informace o situaci na Ukrajině vkládá například na Google maps do recenzí restaurací apod. U účinnosti této metody, byť je za ní jistě upřímná snaha, lze nicméně pochybovat.

Optimální platformou, jak šířit věrohodné informace, jsou ruské sociální sítě jako například vk.com, kterou užívají desítky milionů Rusů a je populárnější než nyní zablokovaný Facebook. Na této síti jsou navíc běžní Rusové, kteří nejsou na Facebooku, na němž je „moskevská a petrohradská kavárna“.

Vk.com je ruská obdoba Facebooku a službu založil podnikatel Pavel Durov. Jemu ale byla společnost de facto ukradena, když odmítl dát ruským tajným službám přístup k datům ukrajinských uživatelů v době počátku ruské agrese proti Ukrajině v roce 2014. Durov následně odcestoval z Ruska a usadil se v exilu v USA, kde založil další v Rusku populární službu Telegram. Telegram tak může být další platformou, jak oslovit běžné Rusy. Možnosti dávají i další populární služby jako Odnoklassniki, Moj Mir či Livejournal.

Ruskojazyčná BBC, která byla v Rusku zablokována včetně jejího účtu na Facebooku (jelikož byl zablokován celý Facebook), má na vk.com 437 000 sledujících.

Obrázek 10: BBC ruská služba na vk.com

Zdroj: Vk.com, 2022.¹¹

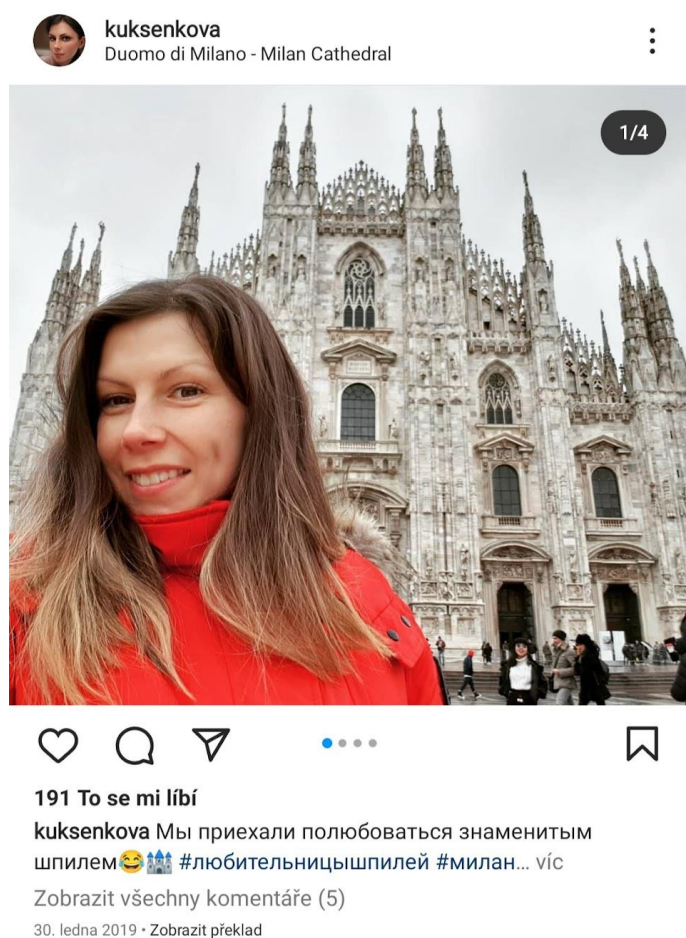
¹¹ BBC na vk.com. <https://vk.com/bbc>.

Nicméně dost možné je, že v době, kdy čtenář čte tento text, bude stránka BBC na vk.com již minulostí. Pomoci tak může i občanská společnost, Rusové žijící v zahraničí či Ukrajinci, kteří budou skutečný běh událostí svým příbuzným, známým a obecně běžným Rusům vysvětlovat napřímo a ukazovat jim záběry, které neuvidí v tamní televizi. Účty samozřejmě budou blokovány, jak si vyzkoušel i autor tohoto textu.

Vzhledem k situaci, že ruská invaze byla připravována informačně/mediálně a její průběh je stejně propagandisticky zaštiťován, nabízí se i další možnost reakce. Zatímco vedení velkých ruských sdělovacích prostředků a hlavní Putinovi propagandisté se nachází pod sankcemi, sankce už se nedotýkají běžných „pěšáků“ vytvářející dezinformace pro rozpoutání války a v jejím průběhu.

A nejen řídicí pracovníci oněch „pěšáků“, ale i „pěšáci“ samotní dlouhodobě bojující nejen proti Ukrajině, ale i Západu, který ve svých reportážích označují za zvrhlý, rusofobní a agresivní, rádi tráví své dovolené popíjením šampaňského na pláži na Francouzské riviéře či lyžováním v rakouských Alpách. Do této skupiny patří i výše zmíněná Irina Kuksenková, která na svůj Instagram¹² vkládá fotky z procházky ulicemi italského Milána či z řecké pláže. A bezesporu počítá s tím, že až dokončí svou práci (nyní propagandisticky pokrývá invazi v oblasti Kyjeva), tak si znovu zajede odpočinout do nějakého letoviska v zemích EU.

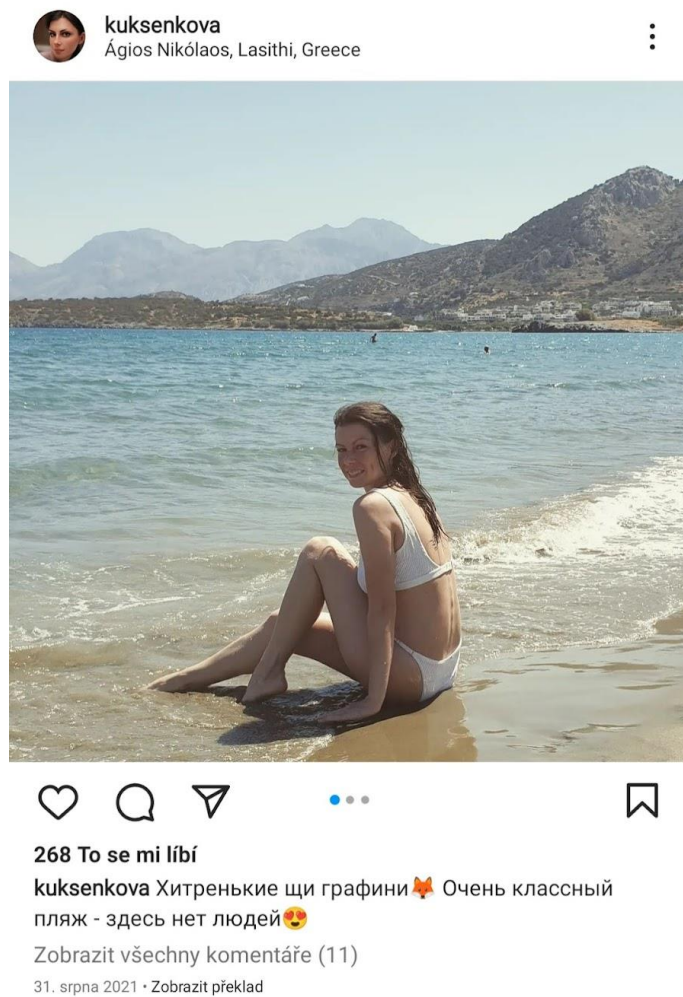
Obrázek 11: Irina Kuksenková v Miláně

Zdroj: Instagram Iriny Kuksenkové, 2019.

¹² Irina Kuksenková na Instagramu (<https://www.instagram.com/kuksenkova/>).

Obrázek 12: Irina Kuksenkovová na pláži v Řecku

Zdroj: Instagram Iriny Kuksenkovové, 2021.

Autor tohoto textu je názoru, že Putinovým propagandistům, kteří prostřednictvím dezinformací pomáhali rozpoutat a přiživují válku proti Ukrajině, která si vyžádala tisíce životů včetně životů civilistů, žen a dětí, by neměl být umožněn vstup do zemí EU a demokratického světa, kam si pojedou na dovolenou ihned potom, co odvysílají válečnou propagandu Kremlu cílenou proti Ukrajině a zemím Západu. Jinými slovy: To, co dělají, by jim nemělo tak lehce projít.

Zdroje (dostupné)

BBC na vk.com (4. března 2022). <https://vk.com/bbc>.

Irina Kuksenkovová na Instagramu (<https://www.instagram.com/kuksenkova/>).

Juna, P. (22. února 2022). *Mýty pod lupou: Jak Rusko lže a internet ho usvědčuje*. Seznam zprávy. <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/fakta-myty-pod-lupou-jak-rusko-lze-a-internet-ho-usvedcuje-189510>.

RIA Novosti (24. února 2022). *Titulní strana*. <https://ria.ru/>.

Smotrim.ru (5. března 2022). *Россия контролирует ЗАЭС: ядерный эксперимент Киева провалился*. <https://smotrim.ru/article/2685125>.

Twitter Roman M (21. února 2022). <https://twitter.com/Fbeyeee/status/1495748396874883074>.

Autor

ROMAN MÁCA

Analytik

Roman Máca vystudoval obor Mezinárodní rozvojová studia na Univerzitě Palackého v Olomouci. Dlouhodobě se věnuje zejména mezinárodním tématům s důrazem na oblast obrany a bezpečnosti, konkrétně se zaměřením na nové hrozby. Jako řešitel pracoval na regionálních, celostátních i mezinárodních projektech. Je autorem řady článků a příspěvků na konferencích. Častým cílem jeho cest je Ukrajina, kde se zapojuje do projektů podpory občanské společnosti.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

+420 602 502 674

www.politikaspolecnost.cz

office@politikaspolecnost.cz